

Foix a Zimbàbue

S'acaba de publicar la correspondència entre Foix i l'editor-llibreter Joan Gili, establert a Londres. És emocionant resseguir-hi la publicació de *Sol i de dol* o *Les irrealis omegues* i les primeres traduccions de Foix al francès i l'anglès en ple franquisme. Un altre dels fils que uneixen Foix i Gili és que tots dos eren ambaixadors culturals de Catalunya a través del PEN Català: Foix hi va tenir un paper de primer ordre als anys trenta, Gili en el manteniment del PEN Club Català a l'exili. Del 1968 al 1973 Foix presidí un PEN que, activament des d'Anglaterra, donà suport a les candidatures de Carner i Espriu al Nobel. A la primera carta, del juny de 1935, Foix hi relata anècdotes del Congrés Internacional dels PEN Clubs que acabava de celebrar-se a Barcelona i on ell havia acollit delegats del món sencer (entre els quals un Jawaharlal Nehru que vint-i-dos anys després, amb la independència, seria primer ministre de l'Índia).

Al congrés de Barcelona, el PEN va aprovar, per primera vegada, una resolució en defensa d'un escriptor empresonat. El primer cas del PEN va ser el poeta haitià Jacques Roumain, fundador del partit comunista a l'illa i detingut diverses vegades per oposar-se a l'ocupació dels Estats Units. Les actes del Catalan Congress recullen la intervenció del delegat dels Estats Units, Henry Scidel Canby, que va "criar l'atenció sobre el cas de l'empresonament de l'autor haitià Jacques Roumain" i presentà la resolució per "demandar al govern d'Haití reconsiderar el seu cas".

El PEN havia estat transformat dos anys abans, durant els primers mesos de 1933. Primer, en va ser elegit president H.G. Wells, un escriptor radicalment compromès amb la llibertat d'expressió, els mateixos dies que a Alemanya escriptors comunistes o jueus eren detinguts o expulsats del país, i tot mentre el PEN Club de Berlín es posava al servei del govern nazi. Poques setmanes després, en un congrés internacional reunit a Dubrovnik, aquell PEN Club berlinès va ser expulsat i s'inicià el procés per crear un PEN Club Alemany a l'exili de Londres. Entre els delegats que van votar contra els nazis i en defensa de la llibertat d'expressió a Alemanya hi havia J.V. Foix, de qui es conserva la postal on anuncia a Carles Riba que els delegats han acceptat la invitació catalana per celebrar el següent congrés a Barcelona.

Fem un salt en el temps fins avui: com cada any des del 2005, enguany la primera activitat pública del PEN

CARLES TORNER

ESCRITOR I DIRECTOR DEL CENTENARI DEL PEN INTERNACIONAL

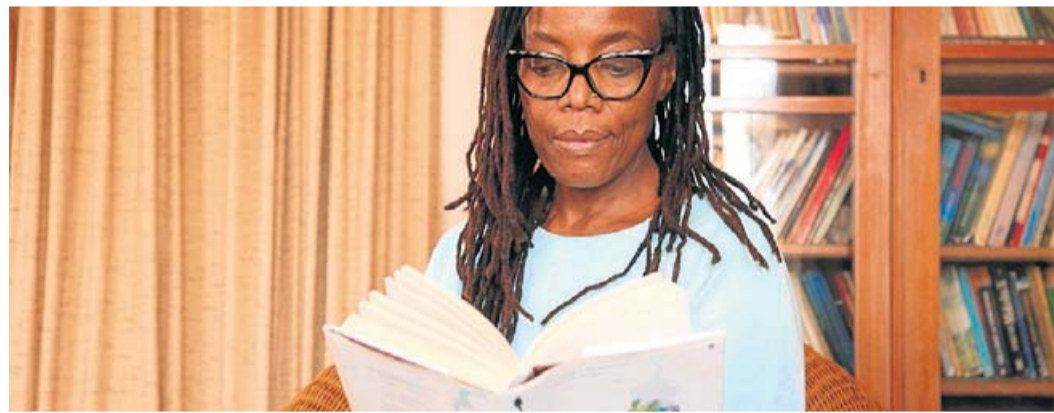
El 1935 J.V. Foix i molts altres van fer la primera campanya per alliberar un escriptor empresonat

International és donar el seu Premi Internacional de Llibertat d'Expressió a la Haia, en el marc del Writers Unlimited Festival. Avui, dimecres, la guardonada serà Tsitsi Dangarembga (a la foto), l'escriptora de Zimbàbue que ha estat recentment una dels finalistes del Booker Prize amb la seva novel·la *The mournable body*. 2020 ha estat un any duríssim perquè governs autoritaris d'arreu han fet servir la pandèmia com a cortina de fum rere la qual atacar encara amb més impunitat la llibertat d'expressió. Per què va ser detinguda a Harare, Tsitsi Dangarembga? Per què espera encara el resultat del judici? Per haver posat el seu rostre a la protesta i haver exhibit una pancarta que denunciava la corrupció del govern en la gestió dels fons per combatre el covid. Des de l'agost de l'any passat, escriptors d'arreu, amb els centres PEN africans al capdavant, li han donat suport i han demanat la retirada dels càrrecs.

De Jacques Roumain el 1935 a Tsitsi Dangarembga el 2021, el PEN

International ha estat transformat d'any en any pels escriptors perseguits i empresonats. Enguany celebrarem el centenari del PEN, fundat a Londres el 5 d'octubre de 1921. Ser la més antiga de les entitats que defensen activament la llibertat d'expressió ha fet que participéssim, primer, en els debats que van donar cos a la Declaració Universal de Drets Humans de 1948, i després en l'articulació d'una societat civil internacional per defensar l'article 19 d'aquella declaració. L'especificitat del PEN és que som poetes, assagistes, traductors, editors, novel·listes, acadèmics, dramaturgs, guionistes, periodistes, bloguers, dibuixants o artistes que ens adrecem als nostres col·legues escriptors quan els escrivim a les presons o fem campanyes pel seu alliberament.

Amb el títol de l'article he volgut imaginar el camí recorregut des d'aquell congrés de 1935, quan Pompeu Fabra, Carles Riba, Clementina Arderiu, Marià Manent, J.V. Foix i molts altres van acollir escriptors de quatre continents i plegats van iniciar la primera campanya per alliberar un escriptor empresonat. Les campanyes recents en defensa del turc Osman Kavala, la iraniana Sedigh Vasmaghi, el tibetà Tsephel Gopey Tsang, la guatemalenca Anastasia Mejía o els catalans Jordi Sánchez i Jordi Cuixart entronquen amb una llarga tradició d'escriptors intercedint per la llibertat dels seus col·legues. En el premi que donem avui a Tsitsi Dangarembga hi ressonen les decisions preses el 1933 i el 1935 per escriptors del món sencer, i enmig d'ells J.V. Foix, que aixeca la veu i diu que Catalunya sí, Catalunya també hi vota a favor.

AARON UFUMELI / EFE

Josep Fornas, vida d'un facilitador

“E l 14 d'abril de 1931 la mare ens posava el pijama i va arribar el pare i va dir no, no, vesteix-los, que hi ha una gentada i vull anar a veure-ho”. Josep Fornas Martínez, traspasat el 4 de gener als 96 anys, explicava així el seu bateig polític, amb sis anys, quan l'havien dut en taxi a la Rambla i havia sentit “Visca Macià! Mori Cambó! Visca la República!”

Havent col·laborat amb Estat Català, el 1957 va afiliar-se a Unió Democràtica de Catalunya. Poc després va conèixer per mitjà de l'escriptor Josep M. Pobleu el sastre Josep Camps, establert a París i que tenia de client el príncep hereu del Marroc. El futur Hassan II ofería finançar qui acabés amb la dictadura de Franco a canvi de Melilla i Tànger (en procés d'annexió). Fornas va contactar amb Joan Sansa, advocat de la Seu també d'UDC, i altres.

Soci d'Ideal Plàstica Flor, en una fira a Tànger va conèixer Josep Andreu Abelló, figura preeminent dels negocis de la ciutat, i li va comentar l'esbojarrat pla. Aquest ho va ex-

plicar a Josep Tarradellas, qui va considerar-ho un disbarat i va cridar a consultes Fornas i Sansa. L'encontre, a l'Hotel Mont Thabor parisenc el novembre de 1962, va ser tens. El president els va treure del cap l'operació i va adoptar-los com a col·laboradors. Fornas, sobretot, va quedar impressionat.

Tant, segons explicava, que la seva esposa, Clara Prat, en feia broma: “Deia que m'havia enamorat d'ell”.

A Tarradellas li mancava algú que l'enllacés amb la generació de joves antifranquistes nascuts passada la guerra i que, després del Pla d'Estabilització de 1959, estaven cridats a dirigir el país a la mort de Franco. Fornas no va ser l'únic a exercir aquest paper, però sí el més fonamental.

Fornas, amb estudis de peritatge industrial, treballava a l'assessoria fiscal del seu pare, i va aprofitar l'aventura amb alguns clients, però no només, per aconseguir finançament per al president. A partir d'aleshores

JOAN ESCULIES

ESCRITOR I HISTORIADOR

Arribat el moment s'evidenciarà la importància d'aquest independentista 'charmant'

ell, àlies *Fontana*, i Tarradellas van repassar els meandres polítics del país usant noms en clau per a gairebé tothom en la correspondència. “Tants, que si no eren habituals oblidàvem de qui eren”.

Tal com va resseguir Mireia Sopena a *Editar la memòria* (2006), Fornas va dur a terme una important feina editorial en català –sobretot memorialista– al capdavant de Pòrtic, que havia fundat el 1963. Una tasca que ell justificava dient que seria pitjor gastar-se els diners amb una amant. “Potser una amiga ens sortiria més barata”, responia l'esposa, que regentava la llibreria Claris, també de la seva propietat.

Va ser allí on la policia va detenir Fornas, per única vegada, perquè la imatge promocional d'un llibre del Che Guevara no duia pe d'impremta. Va passar la nit a la comissaria de la Via Laietana. L'endemà Vicente Juan Creix li va posar la mà a l'espatlla: “Vaya con cuidado, señor Fornas, sabemos quién es usted”.

Ho sabien. L'any 1976 Suárez va cridar-lo a Madrid perquè li parlés de Tarradellas. “Vaig treure'n la impressió que es veuriem. Era un secret i em van fer jurar que no ho diria ni a l'Heribert Barrera”. Aquell any Fornas va afiliar-se a l'ERC que Barrera reestructurava. Això va disgustar el president, que, després de tornar, hauria preferit que formés part del seu govern. Ell, però, volia ser diputat. Va ser prou hàbil de veure amb els seus ulls verds, petits i perspicaços que per continuar la relació amical amb Tarradellas havia d'adormir la relació política mantinguda. La seva comesa havia acabat.

Si no va canviar d'opinió, el juny de 2017 Fornas preveia llegar el que li restava d'arxiu al Parlament i la correspondència a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Feia anys que escrivia amb afany les seves memòries polítiques. No li preocupava que es publicuessin ja traspasat. Arribat el moment s'evidenciarà la importància d'aquest independentista *charmant* que mai tenia un no per a una entrevista i que va exercir de ròtula perquè Josep Tarradellas pogués transitar de l'exili a l'interior.